Jubileumi krónika

Abstract

The present article is reporting on the history of Calandrella, a scientific annals born 25 years ago based on the ideas of its editor-in-chief. This work describes locations, dates and events, with a special respect to persons who provided the best of their knowledge reaching the levels of exact research and high quality, but at the same time informative for laymen – amongst the limited conditions of absolute amateurism. Some of the founders of the annals have already left – be peace with them all! - while the new generation is already knocking on the door. However, we are still there, and alas, our 'daughters and sons' are already enumerated amongst us. They know that they will need to prepare the 50th volume of jubilee. We can only hope that they will remember us by that time.

Negyedszázad? Emberöltő? Kort, időszakot – nem is rövidet – jelző szavak. Mi minden fér belé jük! Tartalmuk lehet ünnepélyesen szárnyaló vagy szárazon kongó, mégis úgy érzem, valahogy nem illenek ebbe az írásba. Abba, amely számomra (és aligha tévedek, többek számára is) telve van patetikus és egyszerre nosztalgikus, szívdobogtató, de ugyanakkor fel-felsejlő torokszorító érzésekkel. Szerettem volna mindkettőt elkerülni, hiszen egy, a tudományokat magában foglaló, azt közreadó, kutatási eredményekkel tele, immár huszonöt esztendeje működő programról pontosabban, az ezt megjelenítő, bemutató, évről évre megjelenő műről, annak pályafutásáról és a körülötte bábáskodókról kellene visszaemlékezést írni. Oka, fennállásának, meglétének hagyományosan, emberi mértékkel és értékkel mérve egyaránt dicséretre méltó kora, valamint az általa megjelenített tudáskincsé.

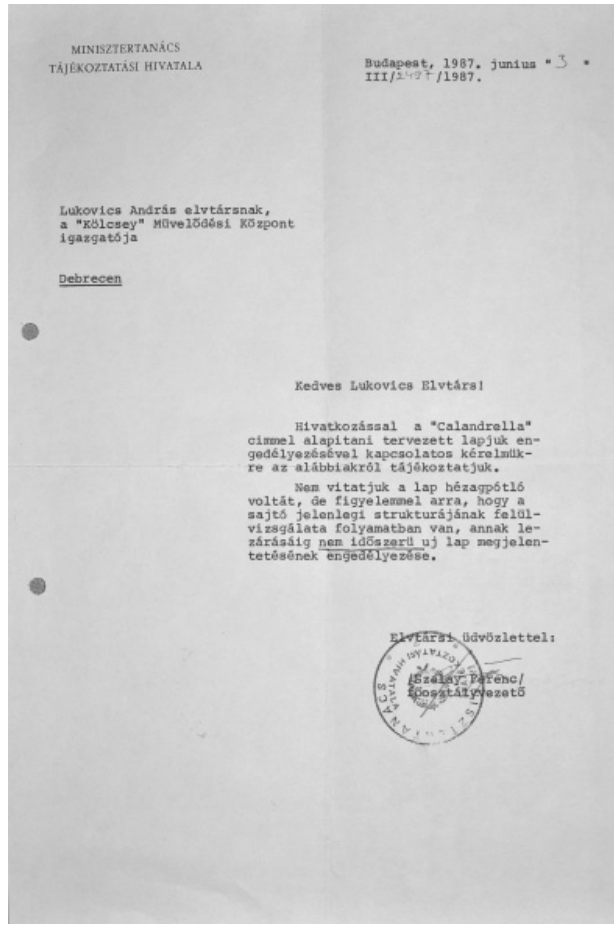
Mintha saját tulajdon gyermekemről kellene mesélni: születéséről, felcseperedéséről, életben elért sikereiről és persze jövőbe tekintő terveiről. Talán valaki másnak kellett volna átengednem a témát. Olyannak, aki kilencszázkilencvenkilenc szállal kötődik a Calandrella évkönyvhöz, ismeri a história minden ága-bogát, s megírja flottul, tárgyszerűen, tisztességgel. Csakhogy jómagam eggyel több szállal, azaz ezerrel kötődöm hozzá. Nézzük csak: mindenekelőtt kitaláltam. Azt, hogy legyen, éppen ilyen legyen és lehetőleg éljen túl engem. Azután felkerestem ötletemmel a szakmai nagyságokat – tudósokat, oktatókat, szakmájukat, a természetet kutatókat, azt szeretőket, s nem utolsósorban azt foggal-körömmel védelmezőket. Ugye sejtik? Nem volt nehéz dolgom velük kapcsolatban. Lehetett geológus, botanikus, lepkész, madarász, ökológus, gondolkodás nélkül elfogadták a gondolatot és az elnevezésre tett ajánlatomat is: legyen a neve Calandrella. Ismertek, tudták, többek között „régóta” (pontosan: idén kereken ötven éve) foglalkozom a szikipacsirtával, Magyarország egyetlen gerinces bennszülött állatával, amelynek utolsó párjai is idén „ünneplik” felfedezésük százötödik évfordulóját, s készülnek a kihalásra.

Ami az egészet egybeforrasztja, az nem más, mint az, hogy a róla elnevezett évkönyvünk is kereken huszonöt éve szolgálja a tudományt. Egy emberöltőnyi idő óta, amennyinek a leforgása alatt felnőtté válik az utánunk következő nemzedék, lányaink és fiaink, akik, ki lassabban, ki gyorsabban, megteremtik majd a még újabb nemzedéket. Mi nekik, ők amazoknak fognak tovább írni az újabb és még újabb eredményekről, hiszen a tudás – élet, amely nem áll meg, mégis lemaradhatunk dolgokról végleg. Ami nekünk „alapító atyáknak” holmi ok a nosztalgiázásra, gyermekeinknek legyen tanulság, egyúttal biztatás.

Engedtessék meg ezért nekem, hogy a következőkben egy lehetőségig rövidített történeti visszapillantás erejéig bemutassam a Calandrellát, úgy, ahogyan kiszemezgettem kéttenyérnyi noteszemből, amelyet 1986. november 6. óta mind a mai napig vezetek az évkönyvünk kapcsán megtörtént események krónikásaként. Hihetetlennek tűnhet, ha kijelentem, több évtizedes álmodozás, majd egyre erősödő, mégis milyen sokáig kimondatlan

vágy munkált bennem egy ilyenfajta periodika, folyóirat vagy évkönyv létrehozására, megvalósítására, tudván tudva, hogy ehhez egyedül kevés lennék. Az idő telt, a szakmai barátok száma egyre növekedett, mind közelebb került a dolog realitása.

A már emlegetett 1986. november 6-án beszélgetés során Győrösi Józsefné Marikának, ekkortájt a Magyar Madártani Egyesület Hajdú-Bihar megyei Helyi Csoport titkárának bejelentettem (értsd: elmeséltem) az ötletet, amúgy nagy általánosságban. „Vidd feljebb” – tanácsolta. 17-én már Varga Zoltán professzort kerestem fel ez ügyben, s vele kezdtük tervezni a rovatokat, kerestük a szóba jöhető személyeket (csapattagokat), anyagi hátteret, a kivitelezés technikai feltételeit. Anyagi támogatásra is érkeztek ígéretek: Hortobágyi Nemzeti Park, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Kölcsey Ferenc Művelődési Központ, Környezet- és Természetvédelmi Felügyelőségtől. 1987. január 19-én az MME Helyi Csoportjának ülésén hivatalosan bejelentem szándékunkat. Ugyanezen a napon a Műv. Központ elvállalja a kiadást, s összeállítjuk a szerkesztőbizottságot. Tagjai Aradi Csaba, Győrösi Józsefné, Nyilas István, Sipos Julianna, Varga Zoltán, magam, mit sem sejtve elvállaltam a főszerkesztői feladatkört.

MINISZTERTANÁCS
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALA

Budapest, 1987. június "3"
III/2497/1987.

Lukovics András elvtársnak,
a "Kölcsey" Művelődési Központ
igazgatója

Debrecen

Kedves Lukovics Elvtárs!

Hivatkozással a "Calandrella" címmel alapitani tervezett lapjuk engedélyezésével kapcsolatos kérelmükre az alábbiakról tájékoztatjuk.

Nem vitatjuk a lap hézagpótló voltát, de figyelemmel arra, hogy a sajtó jelenlegi strukturájának felülvizsgálata folyamatban van, annak lezárásáig nem időszerű uj lap megjelentetésének engedélyezése.

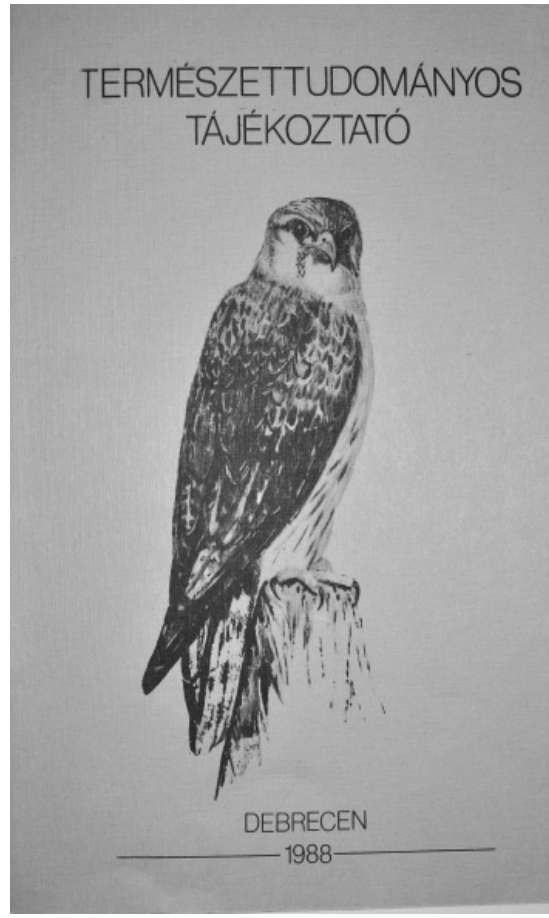
Elvtársi üdvözlettel:

/Szalay Ferenc/
osztályvezető

1. fotó: A Calandrella első szárnypróbálgatása (Fotó: Endes M.)

Photo 1. The first flight of Calandrella (Photo: M. Endes)

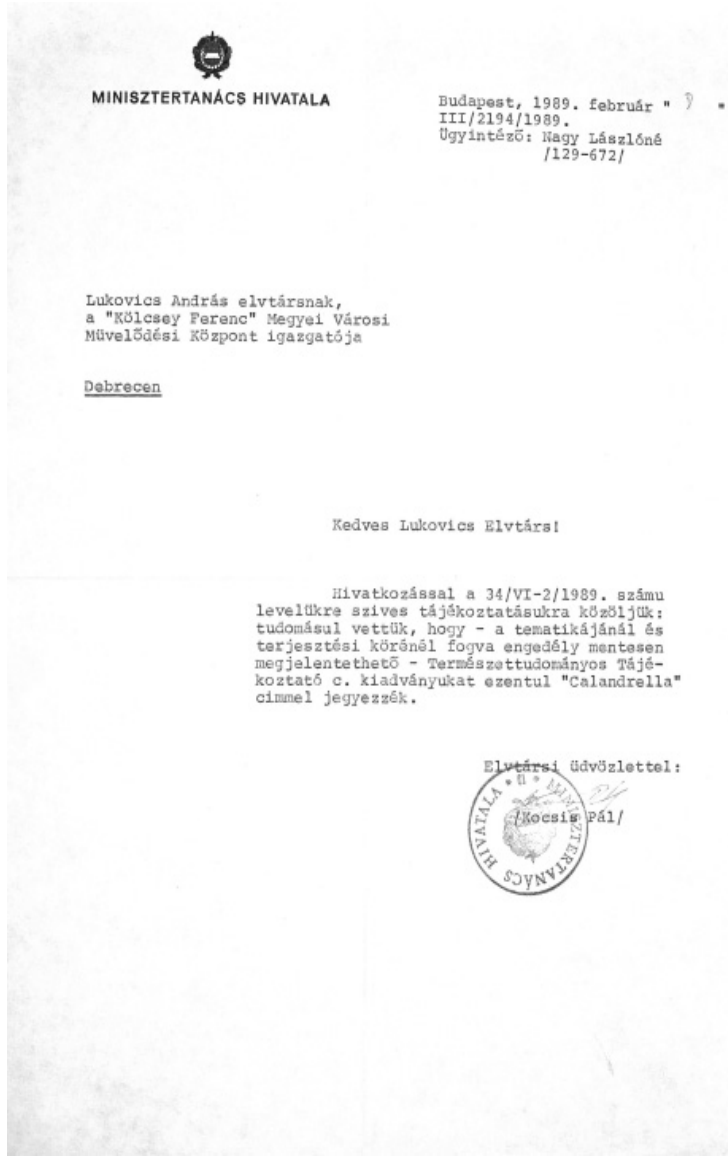
Megkezdtük a verbuválást a jámbor, gyanútlan kutatók soraiban cikkírás ügyében, természetesen magunkat, azaz a szerk.biz. tagjait sem hagyva ki a sorból. S láss csodát (mára megtapasztaltam a dolgok fonák oldalát is és kijelenthetem, tényleg csoda volt) napok-hetek leforgása alatt összeállt a kötet anyaga. Formátuma A/4, kartonborítóval, rotaprint nyomással. Terjedelme 96 oldal, 11 nagy és 1 rövid közlemény tartalommal, amelyeken 17 szerző neve szerepel. Úgy gondoljuk, felsorolásuk a történeti hűséghez való ragaszkodás tradíciója és kedves kötelesség számunkra: Aradi Csaba, Ecsedi Zoltán, Emri Tamás, Endes Mihály, Gyarmathy István, Győrösi Józsefné, Győrösy Tamás, Molnár Attila, Nagy Antal, Nyilas István, Sebők Zoltán, Sümegi Pál, Szilágyi Gábor, Szondi László, Toldi Attila, Ványi Róbert, Zeke Tamás. Gépírót, nyomdászt egyébként sokáig kerestünk, valójában csak 1988. február 5-én vehettük kézbe az első évfolyam kötetét ezzel az évszámmal, de a belső borítón 1987-et írtunk a már hónapok óta nyomtatásra váró első számra. A mű ekkor még – terveinkkel ellentétben és kiadói kompromisszumként – a Természettudományos Tájékoztató nevet viselte, akárcsak a következő, amely ugyancsak 1988-ban látott napvilágot, amellyel „utolértük magunkat”.

2. fotó: A legelső szám – még „álnéven” (Fotó: Endes M.)

Photo 2. The first volume – still using a pseudonym (Photo: M. Endes)

A névváltoztatás iránti vágyunk, törekvésünk rövid históriája hűen tükrözi az akkor viszonyokat, beleértve a tudományét, ismeretterjesztését is, hiszen valójában a „struktúráét” és annak működését. 1987 júniusában annak rendje és módja szerint kérvényeztük az átkeresztelés engedélyezését, nem kisebb potentát, mint a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Tájékoztatási Hivatalának legmagasabb lábai elé járulva (lásd a mellékelt két fakszimile leiratot!). Röpke két év leforgása alatt tehát elértük az áhított célt, címerül választott madarunk által fémjelzett évkönyvünk immáron Calandrella néven szárnyra kaphatott. Megjegyzendő: az első két kötetet is utólag e néven tartjuk számon.

MINISZTERTANÁCS HIVATALA

Budapest, 1989. február " 9 "
III/2194/1989.
Ügyintéző: Nagy Lászlóné
/129-672/

Lukovics András elvtársnak,
a "Kölcsey Ferenc" Megyei Városi
Művelődési Központ igazgatója

Debrecen

Kedves Lukovics Elvtárs!

Hivatkozással a 34/VI-2/1989. számu levelükre szives tájékoztatásukra közöljük: tudomásul vettük, hogy - a tematikájánál és terjesztési körénél fogva engedély mentesen megjelentethető - Természettudományos Tájékoztató c. kiadványukat ezentul "Calandrella" címmel jegyezzék.

Elvtársi üdvözlettel:

/Kocsis Pál/

MINISZTERTANÁCS HIVATALA

3. fotó: És repül... (Fotó: Endes M.)

Photo 3. And takes flight... (Photo: M. Endes)

1990-es IV. évfolyamunk első számától dizájn terén a Calandrella óriási változáson ment át. Mérete az eddig A/4 formátumról egy kellemes fogású és kinézetű B/5-re változott, s a címlap grafikája is átalakult. A borító is ettől kezdve viseli a mára megszokott és hagyományosnak tekinthető sárga színt (amely olykor nyomdánként eltérő árnyalatot mutatott), minthogy az első öt kötet mindegyike egymástól eltérő festésű és részben grafikájú.

Hatalmas buktatókon átjutva elért apró sikereinken felbuzdulva a továbbiakban évi két kötet megjelentetését (1. illetve 2. szám) határoztuk el. Ehhez erőt adott egyrészt a szerzők lelkesedése és folyományaként a befutott cikkek áradata, másrészt az a szívmelengetően nagymértékű érdeklődés, amelyre a szakma a Calandrellát fogadta. A sokfelé eljuttatott reprezentációs példány meleg fogadtatása mellett egyre-másra érkező előfizetések mind mind növelték ázsiónkat, s vele duzzadó lelkes önbizalmunkat – valamit jól csinálunk. Mindazonáltal a pénznek mindig szűkében volt kiadványunk, s noha 1992-ig teljesíteni tudtuk az évi két kötetet, ezt követően – 1997-ig – már csupán a borítón szerepelt szemfényvesztő (?), módon az évjáratot követő „1-2" kötetjelzés. Mégsem árultunk zsákbamacskát – az oldalszámok az esetek döntő többségében, azaz évről évre növekedtek, nemegyszer duplájára! Mondhatni az „egyet fizet, kettőt kap" szlogenjére rímelve.

Egy abszolúte nonprofit (szinonimája esetünkben: sóher, koldusszegény) vállalkozás beindításához egyetlen dolog mindenképpen elengedhetetlenül szükséges. Nem, nem a pénz, amire előbb céloztam. Valami más, amit nem lehet megvenni, és ez az emberi tényező, a humán faktor. Amikor az ész és a szív összefog, majd jóakarattá szintetizálódik. Eredménye a lelkesedés, tettvágy és mindenekelőtt a segítőkészség. Nekünk szerencsénk volt, helybéliek szívesebben „mozdulnak rá" szűkebb pátriájukat érintő célokra, mint általános szlogenek sokszor meglehetősen homályos dolgaira. Így történt ez már a szerkesztőbizottság kialakulásánál és később a megoldásra váró számtalan, ráadásul előre nem sejthető probléma és akadály esetében egyaránt. Bár a kiadók között zömmel szakmai szervezettel találkozunk (akkori címükön): Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága, Kossuth Lajos Tudományegyetem Állattani Intézete, Magyar Madártani Egyesület Hajdú-Bihar megyei Helyi Csoportja, de ott szerepel a Kölcsey Ferenc Megyei-Városi Művelődési Központ is, amelynek igazgatója Lukovics András lett a felelős kiadó. Ebből a helyzetből pedig számtalan jó és hasznos származott számunkra: regisztráció, anyagi támogatás (papír, nyomtatás, kötészet), terjesztés, postázás és ezernyi egyéb. Ennél a „cégnél" kell elsőként kegyelettel megemlítem a szívét-lelkét beleadó felejthetetlen néhai Nemes Istvánné Zsuzsannát, utódait, Suhajinét és Koczogh Tamásnét, a nyomdai munkákért Gonda Zoltánt és Juhász Lászlót. Utóbbi munkálatok időközben átkerültek a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskolához, amelynek igazgatója, Pap Miklós karolta fel ügyünket, munkatársaival Tircs Istvánnéval és Gombos Zoltánnéval, míg a nyomdászunk Óry Mihály lett. Rövidesen új igazgatóval kellett tárgyalnunk, eredménye: vontatottabban, döcögősebben haladó munka több pénzért… Ez idő tájt MME Csoportunk titkárai, Győrösi Józsefné Marika, majd az azóta szintén végleg eltávozó és ezzel pótolhatatlan űrt maga után hagyó Déri Múzeumi kutató T. Horváth Ildikó vállalták a kapcsolattartás és terjesztés sok diplomáciai érzéket megkívánó feladatát.

Noha a kezdettől fogva csurrant-cseppent némi támogatás (olykor rapszodikusan, sőt szünetekkel), köszönet illeti a kiadókat ez irányban tett gesztusukért. Emellett azonban pályáztunk is a szélrózsa minden irányába, többnyire vajmi alacsony hatásfokkal, de Cs. Tábori Hajnalka, Kányásiné Székelyhidi Mária és Gyarmathy István, még később Szakál László, Ványi Róbert segítségével. Szomorú tény, hogy nagy cégektől kivétel nélkül semmit

sem kaptunk, legfeljebb homályos ígéreteket, amelyekről mindkét fél tudva-tudja, hogy sohasem valósulnak meg, ugyanakkor nem kell szégyenkezni (…). Pénzes reklámot, még ha kérészéletűt is, két legutolsó 2010-es és 2011-es kötetünkben üdvözölhettünk, hálás köszönet érte Varga József, s ha már itt tartunk Somogyi József szerzőtársainknak! Előbbi az, aki pompás cikkei mellett olcsón dolgozó nyomdát is szerzett a Calandrellának. 1991-1992 során nem kevés előjelet követően napnál világosabban kiderült, a Calandrella életben tartása megfelelő anyagi alapok nélkül már-már lehetetlenné vált. Minden téren, minden szinten eluralkodott az indolencia, az ingyen elvégzendő munka kényszere. Ekkor lép a képbe Szabó Sándor biológus doktor, a technikai szerkesztő „prototípusa". Napi munkája mellett mindent vállal és tisztességgel elvégez, messze túllépve megbízatásának hatáskörén. Túl a p. r. feladatokon, csomagol, cipekedik, postára felad, pénzeket befizet, levelezést vezet, hozza-viszi kérésre az anyagokat lektortól lektorig. Mindeközben terepen kutat, oktat és „természetesen" cikkeket ír a Calandrella köteteibe. Bére egy-egy „kösz", avagy „aztán el ne felejtsd!", stb. '93-ban gépírót váltunk – az eddigi legkiválóbbat Kozákné (Szemeréné) Katikát, így Varga Zoltán prof. szárnyai alatt új lendületet vesz évkönyvünk. Új erőkként „adoptáljuk" a szerkesztőbizottságba Juhász Lajos és Papp László kutatókat, egyúttal szerzőtársakat, megőrizve, erősítve ezzel is a hagyományosan elvárható színvonalat. A '90-es évek vége felé kezdünk pályázatokat nyerni, lélegzethez és pénzhez jutunk, de ettől nem gyorsulnak fel az események. A cikkekért „természetesen" továbbra sem vagyunk fizetőképesek. Ebben a helyzetben „szívügy" lehet csupán a jelszó, működik is, de igen lassú verésű (bradikard) ez a szív. Évekkel tolódik egy-egy kötet összegereblyézése, a korrektúrák kivárása, az ezt követő javítások (posta szerzőnek – hetek, hónapok – posta szerzőtől, fele hiba kijavítva, a másik feléért lásd előző mechanizmusát), majd ezek után az anyag végleges, nyomda számára történő szerkesztése – és ennyi. Csapó. S ha még fentiek olvastán sem esik meg olvasóim szíve a főszerkesztő sanyarú sorsán – magamra vessek. Talán többet kéne panaszkodnom, de nincs rá időm, helyette főszerkeszteni kell.

Azután 1998-ban beütött a krach. Ráadásul nem elsősorban anyagi értelemben, noha az is hathatósan belejátszott. A főszerkesztővel az „élen" egyre többünknek lett túl sok (…) elfoglaltsága. Valahogy a levegő fogyott el, amitől viszont a lelkesedés lohadt le, miközben egyre jöttek, érkeztek a cikkek, magyarázat, indokolás ellenben sehol. Teljes öt esztendő Csipkerózsika-álom, vagy sarkosabban, noha egyúttal szakszerűbben fogalmazva a (természetes vagy mesterséges?) hibernáció, netán a szinkope szakasza. Megállt szív… 2003-ban viszont mint szupernóva-robbanás jelent meg reményvesztett híveink legnagyobb meglepetésére a XII. kötet. Rendkívüliségét fokozta még kisebb (A/5) formátuma, de mindenekelőtt az, hogy tematikus számként hazánk egy eddig szinte teljesen ismeretlen, pedig ugyancsak szuverénnek bizonyuló részletének évtizedes kutatását (valamint csaknem ugyaneddig húzódó kézirat-begyűjtési közelharcokat) követően annak természeti képét mutatta be. Az élesztés vagy éledés sajnos nem járt tartós sikerrel. További hat hosszú év anélkül, hogy bárki megkérdezte volna tőlem (vagy – uram bocsá! – én kérdeztem volna rá): mi lesz emberek? A régebbi számok antikvárok listáin tűntek fel, borsos áron. Könyvtárak, intézmények, magánemberek bombáztak leveleikkel (megvannak archívumunkban) kérdezvén, lesz-e folytatás. Nem szükséges találgatni, mindenki a főszerkesztőre mutogatott, hivatkozott. Arra, aki gyermekorvosi hivatásának gyakorlása mellett a fentebb említett áron „nyert" szabadidejében könyveket, szám szerint hármat is írt, mellette európai, ázsiai, afrikai és amerikai földrészeken pacsirtázott, ráadásként sűrűn látogatva a hazai tájakat.

Majd egyszerre elérkezett az újabb (újra) megvilágosodás, mert jöttek a fiatalok, Szakál Laci, Veszelinov Ottó (a három esztendeje technikai szerkesztői poszt birtokosaként önzetlen precíz munkájával vált a főszerkesztő teljes jogú jobb kezévé), Ványi Robi és a többiek. Keresték a tekintetemet, s amikor a szemükbe néztem, megláttam benne azt, ami hiányzott,

ami elfogyott, de újra meglett. Lelkesek voltak (ma is azok), segítőkészek és mohók. Talán ez utóbbi gesztus hatott legerősebben. Az új generáció nyújtotta be követelését, az a társaság, amelyik előbb vagy utóbb átveszi a világ, az élet és benne a majdnem elveszett Calandrella életben tartását, irányítását. Ez elől kitérni nem lehetett, velük és értük csinálni viszont érdemes. S láss csodát, a szerkesztőbizottság is igenlően bólogatott. Nevek cserélődtek – de mindenki él –, a létszám bővült, egyszóval újra dolgozunk. Feladatunk továbbra is hármas: szakmai lektorálás, cikkek, tanulmányok írása évkönyvünk számára, végül, de nem utolsósorban önzetlen tanácsadással buzdítani és segíteni a fiatalok, a kezdők munkáit, élesztgetve bennük választott pályájuk szeretetét és tiszteletét, mint a jó szakemberré válás zálogát. Hogy mi minden még, azt ne firtassuk, sokan el sem hinnék. 2010 óta máig évente jelenik meg egy-egy kötet, azaz három. Külleme elegánsabb, tartalma jelentősen gazdagodott: határt nyitunk, „meghódítjuk" a Kárpát-medencét, a Pannon régiót. De ezek mellett modernebb, külhonban is hozzáférhető szinten álló lett tekintettel az idegen nyelvű összefoglalókra (köszönjük Végvári Zsolt!). Készül honlapunk, szövegek továbbítása és nyomdába indítása elektronikus úton történik, a közölt képek színesben is kifogástalan minőségűek.

Remény helyett a biztonság érzése tölt el bennünket, hogy lesznek, akik az ötvenedik évi, újabb jubiláris kötetet megszervezik, megjelentetik. Ám az újabb huszonöt esztendő hosszú, sokunk számára már vélhetően túl hosszú. De a nevünket talán éppen a Calandrella akkori jubileumi számában említi majd az aktuális főszerkesztő. Naplóm legutolsó bejegyzését még gyorsan ideírom. Néhány szám csupán, ámde ez a Calandrella lelke, sőt a miénk is. 1988 és 2012 között megjelent 15 kötet. Ebben 206 szerző tollából 295 nagy és 425 rövid, összesen 720 közlemény látott napvilágot. Köszönjük, köszönjük, köszönjük! Megyünk tovább!

Debrecenben, kétezertizenkettő őszén

A Szerkesztőbizottság nevében

Főszerkesztő

Dr. Juhász Lajos
szerkesztő

Dr. Barta Zoltán
kiadó

Papp László
szerkesztő

Dr. Aradi Csaba
Szerkesztő

Dr. Szabó Sándor
technikai szerkesztő

Dr. Endes Mihály
főszerkesztő

Dr. Szilágyi Gábor
kiadó

Dr. Végvári Zsolt
fordító-szerkesztő

Dr. Varga Zoltán
szerkesztő

V. Sipos Julianna
szerkesztő

Veszelinov Ottó
technikai szerkesztő

A Calandrella csapatának szerzőként is élenjáró tagjai 2012-ben